

A KÖZÉRTHETŐSÉG KUTATHATÓSÁGA ÉS A JOGI NYELV REFORMJA?

TÓTH JUDIT
egyetemi docens (SZTE ÁJTK)

Absztrakt

A „*Digitalizáció és nyilvánosság*” körében végzett egyetemi kutatás részeként a tanulmány azt vizsgálja, hogy a hazai jogforrásokban (ide értve a közjogi szervezetszabályozó normákat is) miként írják elő – ha egyáltalán – a közérthetőséget a jogi szaknyelvet nem beszélők érdekében. A hatályos joganyagban 270 ilyen fellelt rendelkezést találunk, amely igen csekély, bár több évtizede a jogalkotási szabályok (kodifikációs, szerkesztési, hatáselemzési rendelkezések) ezt a követelményt tartalmazzák. A megtalált közérthetőséget előíró normák túlnyomó többsége nem a jogalkotókra, hanem elsősorban a jogalkalmazókra (hatóságokra, piaci szereplőkre és közszolgáltatókra) hárítja a jogi szövegtípusok (szerződési tájékoztatók, hirdetmények, ügyfél jogaira figyelmeztetés, határozat) érthető megfogalmazását. Ezért a közérthetőségi követelmények csekély része szól az alacsonyabb szintű és az intern normák készítőinek. Mivel nincsen sem általánosan, sem ágazati szinten jól definiált elvárás, nincs a mulasztásnak szankciója, ha mellőzik a teljesítését, ezért a kutatásnak a jövőben a jogalkalmazásra kell többféle módszerrel összpontosítania egy majdani szaknyelvi reform előkészítéséhez.

Kulcsszavak: jogalkotás, közérthetőség, jogi szaknyelv, jogi terminológia

RESEARCHING ACCESSIBILITY FOR THE REFORM OF LEGAL LANGUAGE?

Abstract

As part of the academic research on “Digitisation and the Publicity”, the study examines how, if at all, public accessibility is required in domestic legal sources (including rules governing public law organisations) for the benefit of speakers of ordinary language and non-legal jargon. The 270 such provisions found in the existing body of law in force are very few, although legislative rules (codification, drafting, impact analysis provisions) have included this requirement for several decades. The vast majority of the provisions

on comprehensibility that have been identified do not place the onus on legislators, but primarily on those who apply the law (public authorities, market operators and public service providers) to draft legal texts (contract notices, warnings of customers' rights, decisions) in a readily understandable way. Therefore, only a small part of the clarity requirements is addressed to the drafters of rulemaking and internal standards. As there is no well-defined requirement, either generally or at sectoral level, and no sanction for failure to comply, future research should focus on the application of the law in a variety of ways in preparation for a future reform of the legal language.

Keywords: legislation, accessibility, legal jargon, legal terminology

1. Miért a címbeli kérdőjel?

A különböző kutatási területekkel és háttérrel rendelkezők eszmecsereje arra irányul, vajon a mai jogi-igazgatási nyelvet, különösen annak terminusait meg kell-e, meg lehet-e újítani Magyarországon.¹ Egy 2022-ben végzett kutatás² eredményeivel magam is szeretnék hozzájárulni a válaszok kereséséhez, hiszen a reform nem önmagáért való jogászi belügy, hanem jóformán a teljes lakosságot és az ügyfelek mindegyikét érinti.

A jogi szövegtípusok³ (például a jogszabályokat magyarázó kommentárok, indokolások, ítéletek vagy határozatok) *közérthetősége* számos alapjog (például tisztességes hatósági eljáráshoz, jogorvoslathoz, emberi méltósághoz, önrendelkezéshez való jog) érvényesítésének a feltétele, míg a jogforrások (jogszabályok, közjogi szervezetszabályozó normák) közérthetősége alkotmányos parancs („a norma világossága”).⁴ E kettős kötelezettsége ellenére sincs

---

1 *Szükség van-e Magyarországon jogi-igazgatási szaknyelvújításra? Jogi-igazgatási terminológiastratégia kialakítása c.* konferenciát a KRE Lőrincz Lajos Közjogi Kutatóműhely szervezte 2023. március 9-én, az ott elhangzott előadás írott változata.

2 A kutatást a Szegedi Tudományegyetem Interdiszciplináris Kutatásfejlesztési és Innovációs Kiválósági Központ (IKIKK) Humán és Társadalomtudományi Klaszterének IKT és Társadalmi Kihívások Kompetenciaközpontja támogatta. A szerző a 'Digitalizáció és nyilvánosság' kutatócsoport tagja.

3 ZŐDI Zsolt: *Jogi szövegtípusok. Magyar Jogi Nyelv*, 2017/2, 1–10.

4 Az Alkotmány/Alaptörvény jogállamiság klauzulájából következik a jogbiztonság követelménye, ami az Alkotmánybíróság következetes felfogása szerint azt jelenti, hogy a jogrendszer egésze, annak részterületei, valamint egyes szabályai világosak, egyértelműek, hatásukat tekintve kiszámíthatók és a norma címzettjei számára előre láthatóak legyenek és a jogalkalmazás során felismerhető normatartalmat hordozzanak [9/1992. (I. 30.) AB határozat, ABH 1992, 65–66], amit a testület sokszor alkalmazott, hiszen ez

konszenzus, hogy a közérthetőséget hogyan lehet előírni/szabályozni, mérni, kikényszeríteni vagy szankcionálni a hiányát, valamint fejleszteni a szintjét, és közben javítani a szövegekhez való hozzáférést.

A definíciós próbálkozások közül csak kettőt említek. Dobos Csilla *az érthetőség* négy alappillérét, a kutatások eredményére és a mindennapi tapasztalatra építve fogalmazta meg: (1) az egyszerűbb szöveg könnyebben érthető, mint a bonyolult; (2) a tagolt és rendezett szöveg érthetőbb, mint a tagolatlan, áttekinthetetlen, összefüggéstelen; (3) a rövidebb, tömörebb szöveg kevesebb feldolgozási erőfeszítést igényel, mint a hosszabb, terjengősebb; és végül (4) a járulékos stimuláció megkönnyíti a szöveg befogadását, szemben az olyan szövegek értelmezésével, amelyek nem tartalmaznak érzelmi motivációra utaló nyelvi-stilisztikai eszközöket.⁵

Schulz von Thun, aki pszichológusként a személyközi kommunikáció működése felől közelít a témához, a következő kritériumokat emeli ki *az egyszerűség* lényegét illetően: (1) rövid mondatok, (2) közismert szavak, idegen szavak kerülése, a szakszavak megmagyarázása, átlagemberre (nem tudósra) jellemző megfogalmazás, (3) a mondanivaló szemléltetése nyelvi vagy vizuális eszközökkel, (4) a tagoltság a szöveg egészének a felépítésére vonatkozik. Minél hosszabb egy szöveg, annál nagyobb jelentősége lesz a tagolásnak, a rendezettségnek és az áttekinthetőségnek, hogy a befogadó könnyebben tudjon eligazodni az információk halmazában (pl. a szöveget bekezdések, címek, alcímek és kiemelések tagolják), ami együtt jár a tartalmi következetességgel és rendezettséggel.⁶

A jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény általános előírása ennél sokkal szikárabb: a szabályozási tartalmat úgy kell meghatározni, hogy az egyértelmű legyen a jogszabály címzettjei számára, vagyis azoknak, akiket kötelezni kíván az állam valamely magatartásra [2. § (1) bekezdés]. A közérthetőséget tehát nem követeli meg a parlament még saját magától sem, ahogy a többi jogszabályt vagy közjogi szervezeti szabályozást kibocsátótól sem; beéri azzal, ha annak tartalma a kötelezettek számára világos. Ugyanakkor a közérthetőséget valamilyen formában előíró jogszabályok többsége a jogalkotási törvényre utal vissza, mert feltehetőleg így értelmezik a törvényi rendelkezést, részben

---

teremti meg a lehetőséget a jogalanyoknak arra, hogy magatartásukat ténylegesen a jog előírásaihoz tudják igazítani.

5 DOBOS Csilla: *Érthetőség, közérthetőség és intralingvális fordítás. Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények*, Miskolc, 2017/1, 86–101.

6 SCHULZ VON THUN, Friedemann: *A kommunikáció zavarai és feloldásuk. Általános kommunikációpszichológia*. (2. kiadás) Budapest, Háttér Kiadó, 2019.

annak is köszönhetően, hogy a korábbi jogalkotási törvény ezt kifejezetten előírta [1987. évi XI. törvény 18. § (2) bekezdés szerint a „jogszabályokat a magyar nyelv szabályainak megfelelően, világosan és közérthetően kell megszövegezni”].

Amíg a felsorolt kérdésekre nincs a szakemberek között általánosan elfogadott vagy a jogi normákban előírt világos követelmény a közérthetőségre, addig az erre irányuló kutatás is részleges. Korlátozottan vagy közvetetten lehet a közérthetőségre vonatkozóan kutatásokat végezni, például tesztelni a szövegtípusokat használók elégedettségét, mérni a különböző jogi címzettek szövegértését, szélesebb körben elérhetővé tenni a jogi szövegtípusokat (pl. törvények és rendeletek indokolását, közigazgatási és bírósági határozatok, jegyzőkönyvek szövegét, nyomtatványaihoz fűzött kitöltési útmutatókat) a digitalizáció segítségével, továbbá vizsgálni a közérthetőségre törekvésnek a jogalkotásban megjelenő lenyomatát.

Szakmai konszenzus és kellő mennyiségű kutatási eredmény meglétében nyílik csak mód a közérthetőségre vonatkozó minőségi, képzési, kodifikációs eljárási, tesztelési szabványok szövegtípusonként (különösen jogalkotási és hatósági/bírósági döntések, közjogi szervezetszabályozók) létrehozásához, ami a jogi nyelv reformját is megalapozhatja. Addig erre sincs mód, azaz a címbeli kérdőjel arra utal: ha a felsorolt feltételek megteremtése nélkül indulna meg a reformálás, az eredmény megkérdőjelezhető lesz.

2. A közérthetőségre kötelezés

Kutatásom (amelyet 2022 októberében zártam le) arra irányult, hogy a hatályos jogszabályokban (ide nem értve az önkormányzati rendeleteket) és a közjogi szervezetszabályozó normákban miként szerepel a ’közérthetőség’ követelménye, akár a további jogalkotásra, akár a jogalkalmazásra nézve. Ehhez a jogtár volt segítségemre. Azt találtam, hogy (1) 116 jogszabályban, azon belül mintegy 200 esetben/helyen; (2) 47 csak bizonyos szervezeti, intézményi körnek szóló kvázi-jogszabályban (közjogi szervezetszabályozókban) 58 helyen; (3) 11 alkotmánybírósági határozatban,⁷ 12 helyen szerepelt a *közérthetőség* valamilyen megfogalmazásban. Mivel a központi jogszabályok számát tízezerre becsüljük,⁸ így ez a kétszáznál is kevesebb norma százalékosan

---

7 A jogtár csak 11 határozatot jelöl alkalmazhatónak, 32 határozatot nem, figyelemmel az Alaptörvény negyedik módosítására, ezért ezeket az elemzéskor mellőztük.

8 Például 2021-ben összesen 1.517 új jogszabály (törvény, kormány-, miniszteri vagy egyéb rendelet) jelent meg, amely jelentős növekedés a korábbi évek jogalkotási mértékéhez

ki sem fejezhető a teljes joganyaghoz⁹ képest, a mintegy 270 közérthetőséget előíró rendelkezés *marginális*.

Néhány jellemző példát idézek a joganyagból, amely segít megérteni, hogy miért meglehetősen formálisak a jogi szakszöveg érthető megfogalmazásáról szóló rendelkezések, és milyen a kötelezésre vonatkozó szövegkörnyezet.

A 2003. évi C. törvény az elektronikus hírközlésről szól, és meghatározza, milyen legyen az előfizetői szerződés, amelyet szinte biztos, hogy köznyelvet használó, laikus előfizetővel köt meg a szolgáltató. „Az előfizetői szolgáltatás nyújtásáról a szolgáltató, a fogyasztó vagy más felhasználók (a továbbiakban együtt: felek) kizárólag előfizetői szerződést köthetnek, amely meg kell, hogy feleljen a közérthetőség és ellentmondás-mentesség követelményének. Az előfizetői szolgáltatásokat nyújtó elektronikus hírközlési szolgáltató az előfizetői szolgáltatásokra vonatkozóan általános szerződési feltételeket köteles készíteni, amelyek elektronikus hírközlési szabályoknak való megfelelését a Hatóság rendszeresen vizsgálja. Az előfizetői szerződés az általános szerződési feltételekből, valamint az egyedi előfizetői szerződésből áll” ([127.§ (1) bekezdés].

Ez a rendelkezés már kétféle szerződésről beszél, az általános és az egyedi előfizetői szerződésről, ám csak az utóbbira vonatkozik a közérthetőség, amiről nem tudjuk meg közelebbről, hogy mit ért alatta a jogalkotó. Hasonlóan kevesebbet árul el a szerződés módosításáról, mert röviden fogalmaznak: „A szolgáltató szerződésmódosításra vonatkozó ajánlatában közérthetően és áttekinthetően köteles rögzíteni, hogy az előfizetői szerződés módosítása esetén a szerződés mely feltételei milyen módon változnak meg, továbbá

---

képest: 11%-kal meghaladta 2020-ban kiadott 1.367 darabos csúcspot. 2019-ben 912, 2018-ban 849, 2017-ben 1.192, a 2016-ban 1.235, 2015-ben 1.300 jogszabályt fogadtak el. 2021-ben összesen 151 törvény született, 2020-ban 179, 2019-ben 128, 2018-ban 139, de 2017-ben 208 és 2016-ban is 190. Ebből ugyan nem lehet pontosan megállapítani, mekkora a mennyisége az adott időszakban hatályban lévő jogszabályoknak és különösen nem a közjogi szervezetszabályozó eszközöknek. Csupán azt tudjuk, hogy az elfogadott jogszabályok kétharmada módosító szabály. Marad tehát a becslés. *Jogászvilág*, 2022. január 4. <https://www.wolterskluwer.com/hu-hu/expert-insights/jogszabalyalkotas-2021-osszefoglalo> (2023. 04. 22.)

- 9 A közjogi szervezetszabályozók számára még becslés sincs, de a jogszabályoknak akár éves, akár hatályos mennyiségét jóval meghaladja. Például a *Jogtár* (<https://njt.hu/>) és a *Magyar Közlöny* segítségével megállapítható, hogy a nyilvánosságra hozott kormányhatározatok száma 2022-ben 696 volt, míg a nyilvánosságra nem hozott ennek a többszöröse, az Országgyűlés határozatainak a száma 2022-ben 62, egy-egy miniszter vagy főhatóság vezetője évente kiadott, normatív utasításainak a száma átlagosan 35.

köteles tájékoztatni az előfizetőt a szerződésmódosítás menetéről” [132.§ (11) bekezdés]. A közérthetőség tehát nem azonos az ellenmondásoktól mentes és az áttekinthető szöveggel. Vajon az általános szerződési feltételeket tartalmazó szabályzatot készítőnek még ennyit sem kell teljesítenie?

Szintén sok közembert érint a biztosítási tevékenységről szóló 2014. évi LXXXVIII. törvény, amelyben az ügyfelek tájékoztatási szabályai így kezdődnek: „A biztosítónak a kockázat helye szerinti vagy a kötelezettségvállalás tagállamának hivatalos nyelvén – ha törvény eltérően nem rendelkezik – a biztosítási szerződés megkötése előtt kellő időben, bizonyítható és azonosítható módon, világos, pontos, közérthető, egyértelmű, nem félrevezető, tisztességes, részletes és díjmentes írásbeli tájékoztatást kell adnia a szerződést kötni kívánó ügyfél részére a) a biztosító elnevezéséről, székhelyéről, jogi formájáról, valamint arról, hogy biztosítási tevékenységet végez,[...] c) a hatáskörrel rendelkező felügyeleti hatóságról (...)” [152.§ (1) bekezdés]. A továbbiakban sem szerepel olyan rendelkezés, amiből kiderülne, hogy mitől válik a tájékoztatás közérthetővé, ha már eleve világos, pontos, egyértelmű, nem félrevezető, részletes, tisztességes és ingyenes, ráadásul az ország hivatalos nyelvén és írásban történik.

A büntetőeljárás törvényben (2017. évi XC. törvény) az érintettekkel való nem-szaknyelvi, a jogokat és kötelezettségeket közvetítő hatósági közlések még nagyobb jelentőségűek. Ugyanis zömük szóban történik, az itt és most intézkedő nyomozók, ügyészek gyakran felzaklatott állapotú emberekkel érthetően kötelesek érintkezni. Ezt tudja a törvényalkotó is, ezért több mondatot használ, de nem a közérthetőség megvilágítására, hanem csak a közlés körülményeire és ellenőrzésére. „(1) A bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság – e törvény eltérő rendelkezésének hiányában – a büntetőeljárásban részt vevő személyt az őt érintő eljárási cselekményt megelőzően a jogairól tájékoztatja, és a kötelezettségeire figyelmezteti. (2) A bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a büntetőeljárásban részt vevő személlyel történő kapcsolattartás során törekszik arra, hogy a büntetőeljárásban részt vevő személy a vele közölteket megértse és magát megértesse. (3) A (2) bekezdésben meghatározott cél elérése érdekében a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a kapcsolattartás során a) egyszerűen és közérthetően fogalmaz, b) figyelembe veszi a büntetőeljárásban részt vevő személy állapotát és személyes jellemzőit, valamint c) meggyőződik arról, hogy a büntetőeljárásban részt vevő személy a vele szóban közölteket megértette-e, ennek hiányában a közlést megmagyarázza.” (74.§) Nem csoda, ha ezek után a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályaiban a jegyzőkönyvezésre csupán elég annyit előírni: „A jegyzőkönyvet úgy kell elkészíteni, hogy az eljárási cselekményen

törtétek közérthető módon követhetők, ellenőrizhetők legyenek.” [100/2018. (VI. 8.) Kormányrendelet 7.§ (1) bekezdés]. Mint látjuk, a közérthetőség az egyszerűségtől és a követhetőségtől, áttekinthetőségtől kevéssé tér el, sőt gyakran együtt járnak.

A fogyasztók tájékoztatásáról szóló jogszabályban bizonyára részletesebb a közérthetőséget célzó meghatározás – gondolná az ember. Ám a fizetési számlák díjáról szóló felvilágosítástól sem várhat sokkal többet senki az összehasonlító weblapon: „A pénzforgalmi szolgáltatók által a fogyasztók részére vezetett fizetési számlák után felszámított díjak és az alkalmazott kamatlábak díjmentes összehasonlíthatóságának biztosítása érdekében a pénzügyi közvetítőrendszer felügyeletével kapcsolatos feladatkörében eljáró Magyar Nemzeti Bank olyan összehasonlító weboldalt üzemeltet, amely megfelel az alábbi követelményeknek: a) egyértelműen feltünteti, hogy a Magyar Állam tulajdonában lévő, a pénzügyi közvetítőrendszer felügyeletével kapcsolatos feladatkörében eljáró Magyar Nemzeti Bank üzemelteti, b) működése szempontjából biztosítja, hogy a különböző pénzforgalmi szolgáltatók egyenlő súllyal szerepelhessenek a keresési találatokban, c) az összehasonlítás alapjául egyértelmű, objektív kritériumokat alkalmaz, d) közérthető és egyértelmű nyelvezetet használ, ideértve az 1. mellékletben meghatározott egységesített megnevezést is” [144/2018. (VIII.13.) Kormányrendelet, 7. §]. Más példa is hozható arra, hogy még adatok feltüntetésekor sem egyszerű a közérthetőség. „A terméken, vagy ha ez nem lehetséges, annak csomagolásán vagy a kísérő dokumentáción az importőr feltünteti a nevét, kereskedelmi nevét vagy bejegyzett kereskedelmi védjegyét és székhelyét. Az elérhetőségi adatokat közérthetően kell feltüntetni.” [A nyomástartó berendezések és rendszerek biztonsági követelményeiről és megfelelőségi tanúsításáról szóló 44/2016. (XI. 28.) NGM rendelet 5.§ (7) bekezdése.]

A kényszerítő eszközök használatára fel kell hívni a figyelmet, hiszen már ez is elég lehet arra, hogy felhagyjon az illető a hatósággal szembeni ellenállással vagy erőszakkal. A rendészeti jogszabályok közül a parlamenti őrsegről szóló is sablonszerűen fogalmaz: „A kényszerítő eszköz alkalmazását jól hallható, közérthető és határozott módon a következő sorrendben meg kell előznie: a) a jogellenes magatartás abbahagyására való felszólításnak, »a törvény nevében« szavak előrebocsátásával, valamint b) a figyelmeztetésnek, hogy kényszerítő eszköz alkalmazása következik.” [84/2012. (XII. 28.) BM rendelet, 28. § (3) bekezdés]. A közérthetőséget teljesítik, ha jól artikuláltan azt kiabálják, hogy figyelmeztetem, most a törvény nevében gumibotot fogok használni? Lehet, hogy egy példamondat nagyobb segítséget nyújtana.

A gazdasági társaság alapításával kapcsolatos tájékoztatás főbb jellegzetességeiről is néhány példa vagy megfelelően képzett szakember kötelező bevonása az információk megfogalmazásába érdemi garancia lenne? A Céginformációs Főosztály a „feladatai körében „af) jogi tanácsadó szolgálatot tart fenn annak érdekében, hogy a mikro- és kisvállalkozások a cégalapítással, a cégek megszüntetésével összefüggő, jogilag jelentős információkat – korszerű informatikai eszközök alkalmazása révén – közérthető megfogalmazásban, költségmentesen is megismerhessék” (4/2022. (VI. 11.) IM utasítás az Igazságügyi Minisztérium Szervezeti és Működési Szabályzatáról] – ám ez sem tartalmaz kellő támpontot, mitől lesz a számítógépes vagy on-line felületen elérhető szöveg egy kétkezi vállalkozónak könnyen érthető.

A kutatás tehát azt találta, hogy a közérthetőségre vonatkozó részletes meghatározás vagy a mértékét ellenőrizhető módszerek kifejtése, esetleg példamondatok megadása vagy példálózó felsorolása helyett, a kötelezést *bizonyos kifejezésekbe ágyazva*, a következők szerint fogalmazzák meg leggyakrabban:

- közérthetően, ideértve a közérthető szimbólumok és piktogramok segítségével való kifejezést (például egy figyelmeztetést),
- közérthető nyelvet (azaz minden élő nyelvet, valamint a rádióamatőrök által használt kódokat és rövidítéseket, a nemzetközileg elfogadott rádiótávközlési rövidítéseket) használva,
- közérthető/ nem technikai jellegű,
- közérthető, magyar nyelvű (magyar nyelven közérthető),
- közérthető formában/módon,
- közérthető tájékoztató/kivonat/magyarázat/információ/kommunikáció,
- közérthetően megfogalmazott,
- közérthető nyelvezet/nyelvhasználat,
- közérthető nyelven/stílusban, egyszerű rátekintésre is közérthetően, avagy
- a közérthetőség biztosításával kell véghezvinni.

A kötelezésre vonatkozó normamondatban a *közérthetőség tartalmi kritériumaira a következő módon utalnak*:

- világos/an,
- pontos/an,
- egyértelmű/en,
- nem félrevezető/en,
- tisztességes/en,
- tárgyilagos/an,

- részletes/en,
- egyszerű/en,
- rövid/en, tömör/en,
- nehézség nélkül,
- azonosítható módon,
- írásban, hozzáférhetően,
- marketingjelleg felismerhetőségével,
- rendszeresen,
- fokozott körültekintéssel,
- akadálymentesen,
- jól látható/an, a honlapon, könnyen olvasható/an,
- biztonságosan,
- magyarázattal ellátva,
- nem technikai jellegűen/jellegű szöveggel,
- egyszerű rátekintésre (érthetően),
- nyílt és hiteles kommunikációval együtt,
- korszerű informatikai eszközök segítségével,
- szabatosan, a szövegezés kulturáltságával,
- nyilvánosságra hozatalra alkalmas módon,
- a fogyatékkal élőkre is tekintettel,
- grafikus megjelenítés segítségével,
- tárgyalási javaslatként, környezeti hatásokra és védelmi intézkedésekre tekintettel,
- a magyar nyelv szabályainak megfelelően, világosan, közérthetően és ellentmondásmentesen megszövegezve.¹⁰

Milyen következtetéseket vonhatunk le mindebből?

(a) A jogszabályba foglalt absztrakt közérthetőségi előírás *értelmezése, magyarázata, akár példálózó jelleggel, a vizsgált jogi szövegtípusokból hiányzik*. Ha több kifejezést is szerepeltetnek a kötelezésben a közérthetőség mellett, akkor sem igyekeznek azok viszonyát meghatározni, azaz jelezni, hogy a közérthetőséget megvalósító, elősegítő, kapcsolódó/eltérő, avagy éppen azt akadályozó kapcsolatban vannak egymással (szinonimák vagy antonimák, amennyiben egy követelményt negációval tud csak kifejezni a jogi norma).

---

¹⁰ A részletes és további példákat ld. Tóth Judit: A közérthetőség úgy, ahogy a jogalkotó elképzei. *Közjogi Szemle*, 2022/4, 20-27.

- (b) A tartalmi bizonytalanságot elfedő szövegburjánzás időnként *túlterjed a norma megfogalmazásán vagy a jogalkalmazói szövegalkotáson*, mert a közérthetőségbe beleértik a szöveg tagolását, a netes felületen megjelenítését, közzétételét, sőt jelek, táblázatok, ábrák, adatok megjelenését, felhasználási módját is.
- (c) Igen változatos, hogy mely témakörökre vonatkozik a közérthető jogszabály. *Nincs olyan rendező elv, miszerint elsődlegesen az alapjogokkal kapcsolatos eljárásokra, jogérvényesítésre, a jogvédelemre generálisan kellene érvényesülnie a közérthető szabályozásnak* (bár kiemelhető a fogyasztóvédelem, a környezetvédelem, a közérdekű adatokhoz hozzáférés, a személyi szabadságot érintő kényszerselekményekről, fogva tartásról, áldozatvédelemről szóló tájékoztatás), noha ezeknek gyakran európai uniós jogátültetés, nemzetközi vállalás vagy kötelezettség az alapja.
- (d) *Kivételesen a köznyelvet beszélő számára, az általánosságban érthetőségnél magasabb sztenderd is akad a joganyagban, amikor egyénre szabott érthetőséget követel meg a jogszabály a betegek jogairól rendelkezve (betegek tájékoztatásában¹¹).*
- (e) A jogalkotóknak szóló alkotmányos parancs alkalmazására csupán 15 rendelkezésben írják elő a közérthető szövegezést, ideértve a jogszabályok szerkesztéséről szóló miniszteri rendeletet is.¹² Részben jogalkotás útján kell teljesíteni a jogi szabályok közérthetőségét 33 olyan rendelkezésben, amelynek címzettje a kormány vagy annak valamely minisztere (pl. ágazati stratégiák, közpolitikai programok megalkotásakor és EU-irányelvek átültetésekor, amelyeket a társadalom, a szakpolitikai intézmények felé is közvetíteni kell, megfelelő ismeretterjesztéssel, magyarázatokkal, szabályozással). Az alsóbb szintű szabályozásra vonatkozó közérthetőségi követelményt ugyanis leginkább *az intern normákra* (szervezeti és működési szabályzatra, minisztériumi stratégiákra, ágazati programokra, államtitkári utasítások megalkotására) mérsékelik.
- (f) A közérthetőségre vonatkozó *jogi előírások négyötöde a végrehajtó szervekre és a jogalkalmazókra hárítja* az ügyfelekkel, más szervezetekkel való kommunikációban a feladatot (akár oly módon is, hogy ha nem

---

11 Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvényben: a betegnek joga van arra, hogy *számára érthető módon* kapjon tájékoztatást, figyelemmel életkorára, iskolázottságára, ismereteire, lelkiállapotára, e tekintetben megfogalmazott kívánságára, valamint arra, hogy a tájékoztatáshoz szükség esetén és lehetőség szerint tolmácsot vagy jelnyelvi tolmácsot biztosítsanak.

12 61/2009. (XII. 14.) IRM rendelet.

egyértelmű a norma, akkor azt kellő magyarázattal, tájékoztatókkal tegye közérthetővé a közönségnek, így járjon el mondjuk az adatkezelő, az ajánlatkérő vagy éppen az ágazati hatóság). Még tovább részletezve: elsősorban azért tekinti jogalkalmazási teendőnek a jogszabály a közérthetőséget, mert a *közérthetőség követelményét 38 százalékban a piaci szereplőkre hárítja, 7 százalékban a közszolgáltatókra, míg a közhatalom szereplőit csak az előfordulások felénél kötelezi erre. A maradék 5 százalékban bárki, akár egy polgár is lehet címzettje a közérthetőségi előírásnak (például a rádióamatőr, egy építető, környezethasználó, tervező vagy egy személyes adatot kezelő). A piaci szereplők ilyen magas aránya azt jelzi, hogy a vevőkkel, fogyasztókkal, ügyfelekkel közvetlenül kapcsolatban lévő vállalkozásokra (bankra, biztosítóra, postára, távhő-szolgáltatóra, gyógyszergyártóra stb.) telepítik a szaknyelv miatt nehezen érthető rendelkezések köznyelvi magyarrá alakítását. Éppen ebben a közegben a legtöbb a kiegészítő, alternatív követelmény a kommunikációt illetően. Talán előre látja a jogalkotó, hogy sajátos szakértelem, idő és személyi erőforrások kelljenek a nem/közérthető jogszabályok magyarázatához, alkalmazhatóságához, amit így a piaci cégek, szolgáltatók fognak majd, saját elképzeléseik és létszámuk alapján valahogyan megoldani. Ez azonban jelentős aránytévésztés a társadalmi költségek megosztását illetően.*

- (g) A különböző hatóságok/hivatalok és a rendészeti szervek ugyanakkor meglehetősen *kevés esetben kötelesek a potenciális/valós ügyfeleket a jogaikról közérthetően tájékoztatni, arra egyszerűen felhívni a figyelmüket, hogyan gyakorolhatják a jogaikat.* Noha több kutatás is jelezte, hogy ez a tisztességes eljárásnak mennyire elemi feltétele lenne.¹³ Ehelyett gyakran a piaci szereplők/ügyfelek kötelezettségeinek a kikényszerítéseként írják elő a közérthető megfogalmazást egy kérelemre induló, engedélyezési vagy ellenőrzési eljárásban (például a gyógyszervizsgálati jelentésben vagy a toxikológiai hatásokról, a bányászati hulladékok kezeléséről szóló tájékoztatóban, a természetvédelmi kezelési tervben, a településfejlesztési tervezési dokumentumban), amit hivatali, önkormányzati honlapokon is elérhetővé tesznek.

---

13 Csak példaként, VINNAI Edina: „Megértette a figyelmeztetést?” A figyelmeztetések és tájékoztatások közlése a büntetőeljárásokban. In: SZABÓ Miklós – VINNAI Edina (szerk.): *A törvény szavai*. Miskolc, Bíbor Kiadó, 2018, 281–295.

3. Összegzés

A jogszabályok és közjogi szervezetszabályozó normák átvizsgálása és elemzése alapján igazolható, hogy nem került bele a kodifikációs szakmai közeg kultúrájába, rendszeres gyakorlatába a közérthető szövegek előállítása. Bár 1987 óta törvényi kötelezettség és alkotmányossági elvárás, azaz négy évtizede közérthetően kellene megfogalmazni a magatartási szabályokat, kötelezettségeket, az mégsem nyert általánosan kiforrott és elfogadott tartalmat. *Máig sincsen kidolgozott és alkalmazott módszer a közérthetőség megvalósítására és annak mérésére vagy számonkérésére a hazai szabályozásban.* Pedig máshol már kimunkálták ennek tesztjeit (Plain Language Movement,¹⁴ számítógépes nyelvészet segítségével¹⁵ vagy a megfelelő igazgatási infrastruktúra, kultúra megteremtésével¹⁶). Nincs általános, funkcionális (például a fordítások¹⁷ vagy a jogszabályok indokolása körében¹⁸), ágazati¹⁹ és intézményi szintű, esetleg meghatározott időszakra, jelenségre reagáló²⁰ szabályozási sztenderd, hiányzik a tesztelési módszer a normák közérthetőségére, túl az alkotmánybírószági általános meghatározáson.

---

14 KIMBLE, Joseph: Plain English: A Charter for Clear Writing. *Michigan Bar Journal*, 1992/December, 1302–1307.

15 PRÓSZÉKY Gábor: *Számítógépes nyelvészet. Természetes nyelvek használata számítógépes rendszerekben.* Budapest, Számalk, 1989. Innen jutottunk el egészen új kutatási eredményekig, ld. BEREND Gábor – GOSZTOLYA Gábor – VINCZE Veronika (szerk.): *XIX. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia, MSZNY 2023.* Szeged, Szegedi Tudományegyetem, 2023. http://publicatio.bibl.u-szeged.hu/26423/1/extractive_repository.pdf. Ebben olvasható például: CSÁNYI Gergely – GADÓ Krisztián – BAJÁRI Lúcia – MEGYERI Andrea – FÜLÖP Anna – EGRI Erika – VÁGI Renátó – NAGY Dániel – VADÁSZ János Pál – ÜVEGES István: *Mondatszám-meghatározás hatása a magyar nyelvű jogi szövegek extraktív kivonatainak minőségére.* In: BEREND et al. i. m. 77–90.

16 ÜVEGES István: Közérthetőség a jogi nyelvben: követelmény és/vagy kultúra? *Magyar Jogi Nyelv*, 2019/2, 1–7.

17 DOBOS i. m. 89–90.

18 TÓTH Judit: A jog asztalánál. (A jogszabályok indokolásáról) *Magyar Jogi Nyelv*, 2022/1, 26–32.

19 Egy jogterületre vonatkozóan ld. TÓTH Judit: A rendészeti nyelv: átmenet vagy helyben járás? *Közösségi Kapcsolódások – tanulmányok kultúráról és oktatásáról.* 2021/1–2, 202–218. <http://www.iskolakultura.hu/index.php/kapocs/article/view/39235/42517>

20 TÓTH Judit: *Nyelvi ragályok a jogalkotásban.* In: RIXER Ádám (szerk.): *A járvány hosszú távú hatása a magyar közigazgatásra.* Budapest, KRE Állam- és Jogtudományi Kar Lőrincz Lajos Közjogi Kutatóműhely, 2021, 69–75. A kötet, számos példát tartalmaz a következetlen igazgatási nyelvhasználatra és terminusalkotásra a Covid-19 időszakából.

A tartalmi homályt nem oszlatja el, ha a közérthetőség követelményével együttesen, a jogszabályokban megjelenő *egyéb követelményekkel, közvetett módon* (kizárásos alapon, a contrario vagy kiegészítő, kiegészítő előírásként) utalnak a közérthetőség egyes elemeire. Jórészt ennek köszönhető, hogy a közérthetőségi követelmény jogszabályba foglalása *erőteljesen formalista maradt*, és valójában kevésbé emeli a szabályozás színvonalát. Ez persze összefügg a minőségi jogalkotásra vonatkozó törekvés és infrastruktúra hiányával, amely korlátozza a megszülető jogszabály nyelvi minőségét is,²¹noha az Európai Unióban és OECD-ben számos megoldást, eszközt kidolgoztak e célból,²²amely bármikor átvehető.

Minderre tekintettel, a kutatás súlypontját át kellene helyezni a jövőben a jogalkalmazásra, hogy felmérjük például az ügyfelek elégedettségét, a jogszabályok, tájékoztatók, szerződési feltételek, szabályzatok szövegértését, megmérjük a lakosság, az ügyfelek, a fogyasztók, a diákok szaknyelvi eligazodását. Talán ezen az úton, egy-egy jogterület vagy jogintézmény, néhány szabályozási funkció érthetőségi követelményei és a bevált gyakorlatok összegyűjthetők. Enélkül, pusztán a jogszabályok megalkotásának mai eredményeiből nem látható, miként juthatunk el a jogi nyelv reformjához.

---

21 TÓTH Judit: *Jogalkotástan*. (Egyetemi jegyzet) Szeged, SZTE-ÁJTK, 2016.

22 ÜVEGES István: A közérthetőség fogalmának megjelenése az Európai Unió és tagállamai jogforrásaiban. *Magyar Jogi Nyelv*, 2021/1, 25–31.

